

הביאנלה למעצבי עתיד בחינוך 2022

יריד החדשנות
החינוכית הישראלי

כנס החינוך הבינלאומי
השנתי של ה OECD

איורים: Vikki Academy

למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה

אמיני • אהתי • אהתי • אהתי
משרד החינוך - מחוז מרכז

המרכז לחקר המדיניות
שיתופית אקדמית-עמית
אני בתנו - מרכז המחקר
מרכז המחקר והמחקר
המרכז לחקר המדיניות
המרכז לחקר המדיניות

מה ניתן למצוא בדוכן?

מידע על גישה ועקרונות עליהם מבוסס דיאלוג לימודי פורה, ההזדמנויות שנוצרות במהלכו והאתגרים הכרוכים בו.

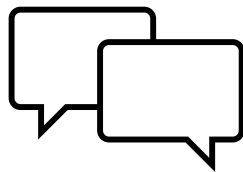
כלים ומשאבים למורה ולצוות הוראה התומכים ב: (1) תכנון והובלת דיונים פוריים; (2) הובלת קהילות למידה של מורות בנושא דיאלוג לימודי.

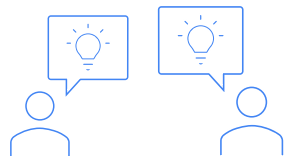
יחידות לימוד עשירות בדיאלוג לימודי שפותחו בתהליך ממושך בשיתוף מורות, מדריכות, חוקרות וחוקרים.

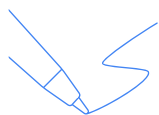
מהו דיאלוג לימודי פורה?

דיאלוג לימודי פורה

דיאלוג לימודי פורה כולל הזדמנויות לתלמידים לחשוב בקול רם ביחס לסוגיות ולתפיסות וכולל דיון קשוב, תומך וביקורתי ברעיונותיהם.

מטרתו לקדם את יכולות הלמידה והחשיבה של תלמידים, לקדם ביצועי כתיבה, להעמיק את הבנת הנקרא ולתת הזדמנויות לתלמידים שונים להביע את עצמם בכיתה.

(Alexander, 2020; Lefstein & Snell, 2014; Michaels & O'Connor, 2015; Resnick, Asterhan & Clarke, 2015)

דגש על דיון לכיד, קוהרנטי אשר הרעיונות
המוצעים בו נבנים בו לכדי רעיון/עמדה/
הבנה משותפת.

התנסות של צוות המורות טרם השיעור
בכיתה בקריאה ובדיון על הטקסט.

גישה פתוחה לקריאת הטקסטים
והדיון בעקבותיהם.

מצריך לוותר במידת מה על
השליטה במה שמתרחש בכיתה.

ואיך זה שונה מהדיונים המוכרים בכיתה?

דיון סביב שאלת עוגן שמכוונת יחידה שלמה – משלב קריאת הטקסט, הדיון והכתיבה בעקבותיו.

דיונים מתקיימים בכיתה מדי יום. הכלים והמשאבים בתכנית נועדו לשפרם ולשכללם.

נעים להכיר

השקפה לומדת – למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – 10 במאי, 2022

התוכנית: דיאלוג לימודי פורה

- התוכנית מתמקדת בהוראת שפה בכיתות ג'-ו', ובמסגרתה פותחו יחידות לימוד ומשאבים להובלת דיאלוג פורה ללמידה.
- שותפות של מורות ומדריכות ממחוז מרכז וחוקרות/ים מהאוניברסיטה העברית בירושלים, מאוניברסיטת תל-אביב ומהמרכז לחקר הפדגוגיה – שותפויות אקדמיה-שדה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- פרויקט מחקר ופיתוח הנמשך חמש שנים בהובלת פרופ' קריסטה אסטרסון, ד"ר הדר נץ ופרופ' אדם לפסטיין. הפרויקט ממומן על ידי קרן ישראל למדע.

התוכנית – דיאלוג לימודי פורה

- המחקר והפיתוח בתוכנית "דיאלוג לימודי פורה" עוסקים בהקשרים ובתנאים מקצועיים וכיתתיים המאפשרים דיאלוג לימודי פורה - וגם באתגרי היישום של דיאלוג שכזה.
- בעבודת הפיתוח התבססנו על תוכניות וכלים שפותחו ברחבי העולם ועל התנסויות ויישום בהקשר הישראלי.

תוכן עניינים

1. עקרונות של דיאלוג לימודי פורה
2. ההשפעות של דיאלוג לימודי פורה
3. אתגרים בהובלת דיאלוג לימודי
4. איך נערכים לקראת ומובילים דיאלוג לימודי?
5. כלים ומשאבים

עקרונות דיאלוג לימודי פורה

הדדי

מורות ותלמידים
מקשיבים זה לזה,
חולקים רעיונות
ושוקלים נקודות
מבט חלופיות.

תומך

תלמידים מתבטאים
בחופשיות מבלי לחשוש
ממבוכה שתיגרם בשל
תשובות "שגויות"
ומסייעים זה לזה להגיע
להבנה משותפת.

קולקטיבי

מורות ותלמידים
מתמודדים עם אתגר
לימודי ביחד, מציעים
רעיונות, מקשיבים זה
לזה וחוקרים/בוחנים
במשותף סוגיות שונות.

(Alexander, 2020)

השקפה לומדת – למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – 10 במאי, 2022

עקרונות דיאלוג לימודי פורה

דליברטיבי

מורות ותלמידים בוחנים סוגיות שנויות במחלוקת, בוחנים את הנאמר מנקודות מבט שונות, שוקלים טיעונים וחותרים לעמדות ופתרונות מנומקים.

מצטבר

מורות ותלמידים מתבססים אחד על רעיונות האחר וקושרים אותם יחד לכיוון חשיבה לכיד ולאור מטרות לימודיות מוגדרות.

מכוונת מטה

ההוראה הדיאלוגית מובנית וחותרת לעבר מטרות לימודיות לימודיות מוגדרות.

למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – הבינאלה למעצבי העתיד בחינוך 2022

עקרונות נוספים דיאלוג לימודי פורה

דיון מעוגן בטקסט,
מבוסס ראיות

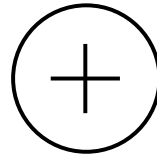
הדיון בטקסט מעוגן בראיות
העולות ממנו.

רלוונטיות לחיי
התלמידים

מורות ותלמידים בונים
משמעות מתוך הפרשנות
האישית וידע העולם שלהם.

השפעות הדיאלוג

למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – הבינאלה למעצבי העתיד בחינוך 2022

השפעות דיאלוג

דיאלוג טוב
כשלעצמו

ביסוס מיומנויות וערכים
חברתיים דמוקרטיים

שיפור יכולות למידה
וחשיבה

שיפור יכולות למידה וחשיבה

תלמידים שהשתתפו בדיאלוג לימודי:

- למדו יותר מתלמידים שלא השתתפו בדיונים כאלה על התוכן הספציפי בו עסקו.
- השיגו תוצאות גבוהות יותר גם בתחומי דעת אחרים.
- השיגו תוצאות גבוהות במבחני אינטליגנציה כלליים.
- הצלחתם באה לידי ביטוי באופן ממושך יותר.

(Applebee et al., 2003; Resnick, Asterhan & Clarke, 2015; Mercer, 2004; Lefstein & Snell, 2014; Murphy, et al., 2009)

ביסוס מיומנויות וערכים חברתיים דמוקרטיים

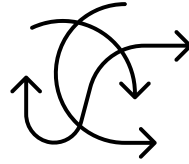
פדגוגיה דיאלוגית מזמנת למורות ותלמידים מרחב חינוכי לפתח ערכים ויכולות להשתתפות פעילה בחברה דמוקרטית ומעודדת:

- להיות מעורבים במשא ומתן חברתי.
- להשתתף בבירור סוגיות שנויות במחלוקת.
- לנסח ולטעון עמדות; להבין, לייצג ולהעריך טיעונים ועמדות שונים;
- לבחון ולברור מקורות עליהם מסתמכים כדי לבסס טיעונים ונימוקים;
- לחתור לשוויון, הוגנות ולקחת אחריות על תהליכים סביב סוגיות שנויות במחלוקת.

(Michaels, O'Connor, & Resnick, 2008; Larrain, Fortes, & Rojas, 2021)

אתגרים בדיאלוג

(Lefstein, 2010; Lefstein & Snell, 2013)

אתגרים בהובלת דיאלוג לימודי פורה

לא פשוט...

- לנהל דיונים שבהם התלמידים הם הדומיננטיים.
- להוביל שיעור בפתיחות לבלתי ידוע.
- לשנות דפוסי שיח קיימים.
- להקשיב ולהתייחס לעומק לדברי תלמידים, שדבריהם לא תמיד מובנים.
- לאפשר לכל התלמידים להשתתף באותו הדיון.

אתגרים בהובלת דיאלוג לימודי פורה

לא פשוט...

- לעודד תרבות למידה קולקטיבית, בשונה מתרבות מערכתית המדגישה הישגים אישיים.
- לתמוך בביקורתיות, ובכך לאפשר לסוגיות ועמדות שנויות במחלוקת לעלות.
- הדיאלוג מצריך זמן ומשאבים שלא תמיד קיימים בשגרת בית הספר.
- לתעדף ולנווט בין כלל המטרות בדיאלוג, שלעתים הן רבות סותרות.

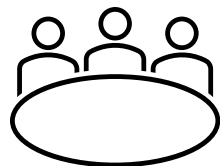
לאור האתגרים בהובלת דיאלוג לימודי פורה

נציע כאן עקרונות והצעות מעשיות שנוסו בהצלחה בכיתות, להובלת דיאלוג לימודי פורה בכיתה.

אולם, מה שמתרחש בכיתה, תמיד מתרחש בהקשר כיתתי ייחודי. אין בכוונתנו להציע דרך שהיא "הטובה ביותר", המתאימה לכל כיתה, בכל הקשר. שיקול הדעת של הצוות ושל המורה בהקשרים שונים הוא הכרחי על מנת לדייק את המשאבים.

איך נערכים לקראת ומובילים דיאלוג לימודי?

למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – הבינאלה למעצבי העתיד בחינוך 2022

הוראה באמצעות יחידות לימוד

ארגון ההוראה במסגרת של יחידות לימוד מאפשרת:

- חיבור בין הדיאלוג הלימודי לבין התוכן הנלמד.
  - יחידת לימוד מאפשרת יצירת רצף לימודי והעמקה.
  - הוראה באמצעות יחידת לימוד מאטה את קצב הלמידה ומאפשרת השתתפות ולמידה של כלל התלמידים.
- אנו ממליצים לעבוד על תכנון יחידות הלימוד בצוות מקצועי.

שלבי עבודה בצוות

תהליך תכנון יחידת הלימוד כולל:

1. דיון מקדים בצוות המורות וניסוח שאלת עוגן

2. תכנון יחידת הלימוד על בסיס אבני הבניין

3. התנסות ויישום

4. חזרה לקהילה עם תובנות

5. חידוד ושכלול היחידה

<https://tinyurl.com/2m3eee58> - להרחבה

דיון מקדים

לפני תכנון יחידת הלימוד, נעיין בתוכן הלימודי וננסה להבין בעצמנו – תוך כדי שיח בצוות – אילו סוגיות, בעיות או אתגרים עולים מתוכו, שיוכלו להוות בסיס לדיון לימודי.

במקרה של הוראת שפה, נערוך דיון בטקסט אותו אנו מתכוונות ללמד. אנו קוראות את הטקסט "מחדש" ומנסות שלא להישען רק על הפרשנויות המוכרות לנו של הטקסט. בתהליך זה יש "הזרה" של הטקסט, קריאה של הטקסט בפתיחות, מה שמאפשר התייחסות לרגשות, ערעור על המובן מאליו ופרשנות ביקורתית.

(Barak & Lefstein, 2021)

למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – הבינאלה למעצבי העתיד בחינוך 2022

דיון מקדים

דיון מקדים הוא מרכיב מרכזי בתכנון יחידות לימוד דיאלוגיות. בעקבות הקריאה והדיון ננסח שאלת עוגן, המהווה ציר מרכזי לביסוס דיון לימודי פורה בכיתות.

שאלת עוגן היא שאלה פתוחה, מערערת, עשירה, טעונה ומחוברת לחיי התלמידים.

(חברת "דיאלוג לימודי פורה"; Barak & Lefstein, 2021)

עקרונות לניסוח שאלת עוגן

1. **פתוחה** – שאין לה תשובה חד-משמעית, יכולות להיות עבודה מספר תשובות, ותשובות אלו שונות ולעתים סותרות זו את זו.
2. **מערערת** – שמאתגרת את הנחות היסוד והאמונות הוודאיות של הלומדים; שמטילה ספק ב"מובן מאליו", ב"שכל הישר"; שחושפת קונפליקטים יסודיים שאין להם פתרון פשוט.
3. **עשירה** – שמחייבת התמודדות עם תכנים עשירים החיוניים להבנת האדם והעולם.
4. **מחוברת** – שרלוונטית לחיי התלמידים ולחיי החברה שבה הם חיים.
5. **טעונה** – שיש בה ממד אתי ומטען רגשי ופוליטי, שיכול להניע למידה ומחקר.

(מתוך חוברת "דיאלוג לימודי פורה")

מבנה יחידת לימוד – בהוראת שפה

דיון בעקבות
הכתיבה

כתיבה בעקבות
הדיון

דיון בעקבות
הקריאה

קריאה

ארבע אבני הבניין קושרות יחד את יסודות האוריינות – הקריאה, הדיבור והכתיבה.

<https://tinyurl.com/ea4hk4km> – להרחבה

<https://tinyurl.com/4tp72s7f> – דוגמה ליחידת לימוד

מבנה יחידת לימוד

1. **קריאה** – מה מספר לנו הטקסט? אילו רעיונות ורגשות עולים ממנו? שלב בו צוללים לתוך הטקסט כדי להבין ולפרשו.
2. **דיון בעקבות הקריאה** – מה ניתן ללמוד מהטקסט ביחס לשאלת העוגן שהוגדרה? דיון מעוגן וצומח מתוך תהליכי הקריאה, ומטרתו לפרש את הטקסט ולבחון את שאלת העוגן.

מבנה יחידת לימוד

3. כתיבה בעקבות הדיון – דרך לחידוד הרעיונות. הכתיבה המציגה עמדה פרשנית מבוססת על ראיות מהטקסט ועל הרעיונות שעלו בדיונים.

4. דיון בעקבות הכתיבה – הטקסטים שיצרו התלמידים במטלות הכתיבה הופכים בעצמם לטקסטים המיועדים לקריאה, פרשנות, דיון וטיוב.

כלים ומשאבים

למידה משמעותית באמצעות דיאלוג לימודי פורה – הבינאלה למעצבי העתיד בחינוך 2022

כלים ומשאבים

המשאבים פותחו בשותפות בצוות פיתוח של מורות, מדריכות וחוקרות וחוקרים.

מהשטח, מהמחקר ומהפיתוח

יחידות הלימוד באתר ובחבורת

אתר התוכנית

חוברת "דיאלוג לימודי פורה: מבואות, כלים ויחידות לימוד"

כלים ומשאבים - לכיתה

- כ-20 יחידות לימוד, הכוללות הצעות לפעילויות מפורטות בכיתה, סביב טקסטים מתוכנית הלימודים המקובלת בשפה.
- הצעות למהלכי שיח פוריים לדיאלוג – מתורגמים ומעובדים על פי מייקלס ואוקונור (2015).
- הצעות לכינון כללי שיח בכיתה, כאמצעי לביסוס מרחב דיאלוגי – מעובד ומתורגם על פי מרסר ושות' (2004).

כלים ומשאבים – לעבודה בצוות

- הצעות לתוכנית עבודה שנתית בקהילה, כולל הצעות למפגשי מפורטים בתחילת השנה.
- הצעות לעבודה במסגרת מחזורי למידה.
- ייצוגים ומתווי הנחיה לתהליכים של חקר הפרקטיקה, הממוקדים בסוגיות ודילמות של הובלת דיאלוג לימודי בכיתה (למשל, מתי ואיך להתעכב על דברי תלמידים; מה קורה כשהמורה לא יודעת את התשובה... ועוד).

כלים ומשאבים – לקהילת הלמידה

- הצעות למפגשים המתמקדים באימוץ מהלכי שיח וכינון כללי שיח.
- טקסטים מבוססי מחקר מתורגמים ומעובדים על דיאלוג לימודי פורה – מאמרים וסיכומי מאמרים.
- הרצאות קצרות של מורות וחוקרות על דילמות מהשטח, סוגיות מחקריות וכלים לשימוש המורות.

- Alexander, R. (2020). *A dialogic teaching companion*. Routledge.
- Applebee, A. N., Langer, J. A., Nystrand, M., & Gamoran, A. (2003). Discussion-based approaches to developing understanding: Classroom instruction and student performance in middle and high school English. *American Educational Research Journal*, 40(3), 685-730.
- Barak, M. & Lefstein, A. (2021). Opening texts for discussion: Developing dialogic reading stances. *Reading Research Quarterly*. doi:10.1002/rrq.413.
- Larrain, A., Fortes, G., & Rojas, M. T. (2021). Deliberative Teaching as an Emergent Field: The Challenge of Articulating Diverse Research Agendas to Promote Educational Experiences for Citizenship. *Frontiers in Psychology*, 12, 2254.
- Lefstein, A. (2010). More helpful as problem than solution: some implications of situating dialogue in classrooms. chapter in K. Littleton & C. Howe (eds), *Educational Dialogues: Understanding & Promoting Productive Interaction* (pp. 170-191). London: Routledge.
- Lefstein, A., Snell, J. (2014). *Better than best practice: Developing teaching and learning through dialogue*. London: Routledge.

ביבליוגרפיה

- Michaels, S., O'Connor, C., and Resnick, L. B. (2008). Deliberative discourse idealized and realized: accountable talk in the classroom and in civic life. *Stud. Philos. Educ.* 27, 283–297. doi: 10.1007/s11217-007-9071-1
- Michaels, S., & O'Connor, C. (2015). Conceptualizing talk moves as tools: Professional development approaches for academically productive discussion. In L., Resnick, C., Asterhan, & S., Clarke (Eds.), *Socializing intelligence through talk and dialogue* (pp. 347-362). Washington, DC: American Educational Research Association. Retrieved from <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.bgu.ac.il>
- Murphy, P. K., Wilkinson, I. A., Soter, A. O., Hennessey, M. N., & Alexander, J. F. (2009). Examining the effects of classroom discussion on students' comprehension of text: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 740.
- Resnick, L., Asterhan, C., & Clarke, S. (Eds.). (2015). *Socializing intelligence through academic talk and dialogue*. Washington, DC: American Educational Research Association. Retrieved from <https://ebookcentral-proquest-com.ezproxy.bgu.ac.il>